

פרשת שמות: עוד תישמע האנחה
הרב אלישע וולפין

חברים יקרים

“אהיה אשר אהיה”, זה שמי!

אולי האמירה המשמעותית ביותר בתורה כלה! אמירה ששינתה את פני ההיסטוריה האנושית. היא לא שינתה רק את תפיסת המציאות, אלא את המציאות עצמה.

אהיה אשר אהיה... לא, זה לא אלוהי הרבנות הראשית, לא אלוהי תעודות הכשרות, לא אלוהי תלמידי הישיבות, אפילו לא אלוהי היהודים. אבל “הוא”, ורק “הוא”, מתת העם העברי לעולם.

אהיה אשר אהיה... אלוהי הפוטנציאל המחכה להתממש.

אהיה אשר אהיה... אלוהי כל האפשרויות.

אהיה אשר אהיה... האלוהים המוציא את האדם מן המיצר.

אהיה אשר אהיה... אלוהי החירות.

אלוהים הוא אחד, אבל פניו אינסופיות. כל אדם מכיר פן אחר, כל אדם משקף פן אחר, כל אדם הוא צלם אחר של האינסוף. בתפילת העמידה (תפילה שמונה-עשרה), שנקראת גם “התפילה”, נפתחת בברכה: “אלוהי אברהם, אלהי יצחק ואלהי יעקב”. מה, שלושה אלוהים שונים? מדוע לא “אלוהי אברהם יצחק ויעקב”? כלומר, אלוהים אחד, שלושה אבות. כי אלוהי האחד אינו כאלוהי השני, כי פניו של האחד איננו כפניו של השני. אלוהים, כאמור, הוא אחד, אבל פניו אינסופיות.

שלוש מתוך אינסוף איכויותיו של הבורא אנחנו פוגשים לעיתים קרובות מאוד בתורה. שלוש האיכויות הללו, הן שלוש הדרגות הגבוהות בפירמידת המימוש האנושי:

1. “אל-שדי”: זהו האל של ספר בראשית. זהו אלוהי הפוריות - של אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ורחל. הוא האלוהים שאליו פונה כל מי שמכיר את העקרות מקרוב, לא רק העקרות הגניקולוגית, אלא כל מי שערוצי הפרייון בחייו חסומים. זהו גם אלוהי השפע. האלוהים של יוסף - אדריכל השפע בתורה.

2. “אלוהים”: זהו האל של הטבע, או ליתר דיוק, אלוהי החוקיות של הטבע. זהו אלוהי הבריאה, אלוהי המחזוריות של השפע והבצורת. זהו גם אלוהי הדטרמיניזם - סיבה ותולדה, סיבה ותולדה, וחזור חלילה. זהו הוא האלוהים שאליו פונה כל מי שמרגיש שהחיים האלו פשוט גדולים עליו, והוא עומד רופס מול הכוחות האדירים של הבריאה. זהו אלוהי הפירמידה המצרית.

3. “אהיה אשר אהיה”: אליו אנו מתוודעים השבוע. הו.י.ה, אלוהי משה, אלוהי כל האפשרויות, אלוהי העל-זמן, ואלוהי כל מי שיודע שהרשות תמיד נתונה למי שמוכן לעשות עבודה פנימית, רחנית. אלוהי בני החורין. אלוהי אלו העומדים בראש הפירמידה העברית.

"אל שדי" הוציא את אברם ושרי מאור כשדים ומעקרות נוראה. הוא זה שהבטיח שזרעם יהיה כחול אשר על שפת הים לרוב, עוד לפני שהיה להם אפילו ילד אחד... אל האמונה בהמשכות. "אל שדי" הבטיח ו"אל שדי" גם קיים.

"אלוהים" הוציא את יוסף מהבור, ובהמשך מבית האסורים. הוא זה שלימד את יוסף שאת הטבע אי אפשר לעולם לשנות, אבל בעזרת המוח האנושי אפשר להיערך לכל תרחיש, לאגור מזון, לייצר תקציב משפחתי, להתכונן לעיתות משבר, להשקיע בביטוחי חיים למיניהם ובפנסיה, להתגבר על רוב האתגרים של החיים. חוץ מאתגר אחד...

והאתגר הוא, ש"אל שדי" + "אלוהים" = מצרים! "אל שדי" ו"אלוהים" תמיד יובילו אל הנילוס.

ספר בראשית נגמר במצרים, וזה היה מחויב המציאות! זה הכל התחיל כשאחיו הורידו את יוסף למצרים. שם הנער העברי חיבר בתבונה רבה בין "אל שדי" ולבין "אלוהים". במותו חונטים אותו וטומנים את ארונו עמוק, בבוץ הטובעני של הנילוס. "אל שדי" ו"אלוהים" שקועים כעת עמוק בקרקעית של סיר הבשר, השפע והחוקיות.

וכבר אי אפשר לנשום!

ואז, באה הזעקה. היא מתחילה בקול ענות חלושה, באנחה. אבל היא הולכת ועולה, עד ש... (בראשית ב, כ"ג) וַיְהִי בַיָּמִים הַרְבִּיִּם הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבָדָה, וַיִּזְעַקוּ וַיִּתְעַל שְׁוַעְתָּם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבָדָה.

אבל לא אלוהים מציל את בני ישראל מיד מצרים. אלא ה.ו.י.ה. אנחנו נכיר אותו בשבוע הבא, בפרשת וארא. השבוע אנחנו מכירים את האיכות שלו: "אהיה אשר אהיה". אלוהי הסנה הבורע. אלוהי החירות. אלוהי ספר שמות.

לא את "אלוהים" גילו בני ישראל לעולם, וגם לא את "אל שדי". ה.ו.י.ה. - "אהיה אשר אהיה" - הוא התגלית הגדולה ביותר שעם ישראל נתן לעולם.

נתן... ושכח...

מעט מאוד חירות יש היום במסורת ישראל. מעט מאוד "אהיה אשר אהיה". הרבה "אלוהים" ואפילו הרבה "אל שדי", ומצרים שוב סוגרים מכל עבר.

אבל כמו בספירלה נעלמה - מעקרות לפריון, מפריון לפרנסת משפחה, מפרנסת המשפחה לשפע, ומשפע לעוד יותר שפע, ומשם לשעבוד לשפע, ומשם לעבדות - גם אנחנו עוד נשוב וניגאל. עוד נדע לשוב אל "אהיה אשר אהיה", ומעבדות גולה נצא לחירות גדולה עוד יותר.

הלוואי והיו קיצורי דרך! הלוואי ואפשר היה למנוע מעצמנו או מילדינו את נחת זרועו של מלך מצרים! אין "אהיה אשר אהיה" אם אין לפני כן "אל שדי" ואם אין "אלוהים".

אנחנו בתהליך של שקיעה. שוב. וזה בסדר. זה אפילו הכרחי, כנראה. מעולם לא היה שפע ("אל שדי") כמו שיש היום. מעולם לא התמכרו בני האדם לאשליית השפע והכלכלה ("אלוהים") כמו היום.

השקיעה עוד מוסווית. היא בוודאי עוד לא מספיק כואבת ולכן עדיין לא נשמעת האנחה.

אבל היא תישמע.

והאנחה עוד תהפוך לזעקה גדולה.

ואז נשוב ונמצא את "אהיה אשר אהיה" בעומק הביצה.

זה כנראה לא יקרה דקה אחת קודם. כאמור, לא לפני שכולנו נכיר את "אל שדי" ואת "אלוהים".

שבת שלום,

אלישע